

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Ότε δατι κερτ ουου εν θεοτόρω εθρωμασ
βουλιόματε ή κερτ παιδεία; καλ ατόω καλ
των ατόω είκείω. (Πλάτ. Θάωρω).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

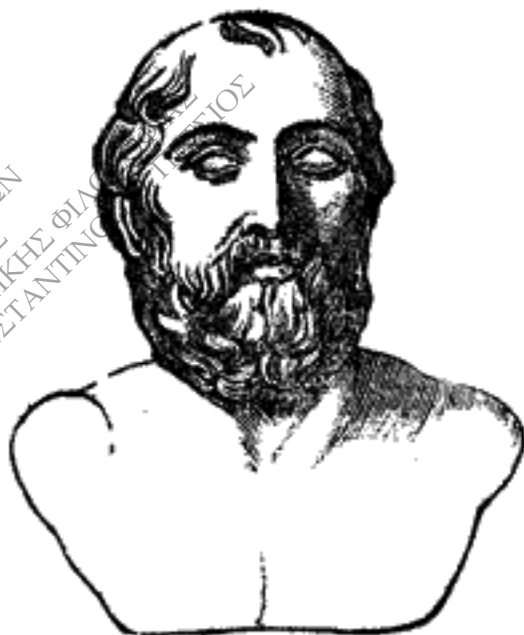
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1884

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ 5'.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

ΤΕΥΧ. Γ' ΚΑΙ Δ'.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ

*Τῆς ὑπὸ τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης καταπολεμουμένης
Καθολικῆς Ἐκκλησίας*

Ἀραγνωσθεῖσα ἐν τῷ Διδασκαλικῷ Συλλόγῳ

τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1884.

ΥΠΟ ΓΕΩΡ. Ι. ΔΕΡΒΟΥ.

Κύριοι !

Ἀπό τινων ἤδη ἐτῶν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταπολεμεῖται πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ὑπὸ τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Τὰ μοναχικὰ τάγματα αὐτῆς ἐξορίζονται, τὰ ιερατικά σχολεῖα αὐτῆς μετ' ἐπιμελείας ἐλέγχονται, οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἐφημέριοι αὐτῆς πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἐν ταῖς ἐπίσκοπαῖς καὶ

(ΤΟΜ. 5'.)

1

ἐφημερίαις αὐτῶν αὐστηρῶς ἐποπτεύονται, οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀποκλείονται τῶν δημοσίων σχολείων, οἱ κληρικοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους ἀπολύονται τῆς ἐν τοῖς νοσοκομείοις λειτουργίας καὶ ὑπηρεσίας, αἱ ἱεραὶ κατηχήσεις ἀφαιροῦνται ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν παιδῶν, τῶν εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Κράτους φοιτῶντων καὶ καθόλου τὰ τέκνα αὐτῆς μυρία ὑφίστανται δεινά. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων τίθεται, ὡς εἰκός, τὸ ζήτημα, τίνα τὰ αἷτια, δε' ἂ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταπολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τούτου ὠρμήθη, κύριοι, διότι πολλάκις πολλοὺς τῶν ἡμετέρων εἶδον, οἵτινες μὴ ἐρευνῶντες τὰ αἷτια τῆς ἐν Ἑσπερία Εὐρώπῃ ὑπαρχούσης διαμάχης Ἐκκλησίας καὶ Κράτους μέγαν ἐπιδείκνυνται ζῆλον περὶ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς καὶ εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐννοῶσιν ὅτι καταστρέφουσι τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις αὐτοῦ, καθ' ἃς Ἐκκλησία καὶ Κράτος ἀδελφικῶς συνδεόμενα μετ' ἀλλήλων συνεργάζονται πάντοτε εἰς τὴν πραγμάτωσιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ. Οἱ εἰσηγηταὶ δοξάζουσιν ὅτι διαμάχη τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης πρὸς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑφίσταται, καθόσον ταῦτα ἐμποροῦνται ἀθέων καὶ ἀντιθρησκευτικῶν φρονημάτων πρὸς αὐτήν. Ἄλλ' ἡ δόξα αὐτῶν θὰ εἶχετο ἀληθείας, ἐὰν καὶ αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι καὶ μάλιστα ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Διαμαρτυρομένων κατεπολεμοῦντο ὑπὸ τούτων τῶν κρατῶν, ὅπερ οὐδαμῶς συμβαίνει. Καὶ δυνατὸν μὲν τὰ νῦν ἐσπέρια κράτη νὰ ἔχωσιν ἄθεα καὶ ἀντιθρησκευτικὰ φρονήματα, ἀδύνατον δὲ νὰ ἐκδηλώσιν αὐτὰ καταφρονοῦντα τῶν σοφῶν διδασκάλων τῆς πολιτικῆς, Πολυβίου, Μακκιαβέλλη, Montesquieu, Benjamin Constant καὶ ἄλλων πολλῶν, λεγόντων ὅτι ἡ δύναμις ἡ συνέχουσα λαὸν ἐλαφρὸν καὶ πλήρη ἐπιθυμιῶν παρανόμων, ὀργῆς ἀλόγου, θυμοῦ βιαίου, εἶναι ἡ θρησκεία καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι κακῶς ποιοῦσιν οἱ θέλοντες νὰ ἐκβάλωσιν αὐτὰ ἐκ τοῦ λαοῦ.⁽¹⁾ Τὸ

(1) Πολυβίου ἱστοριῶν βιβλ. 5'. κεφ. 56. Μακκιαβέλλη discorsi

βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος κράτη πεποιθότα, ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ἐκ τῶν ἀναγκαίων ἰδεῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἐκ τῶν ἀναφαιρέτων αἰσθημάτων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, οὐ παύονται νὰ θεραπεύωσι καὶ καλλιεργῶσιν αὐτήν, ὡς ἡλίου φαινότερον καταδεικνύουσιν οἱ περὶ τῶν σχολείων νόμοι αὐτῶν καὶ μάλιστα οἱ νόμοι τῆς Γερμανίας καὶ ὁ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1883 ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ Κοινοβουλίου ψηφισθεὶς νόμος, καθ' ὃν ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, ὡς θεμέλιον τῆς ἀληθοῦς παιδείας θεωρουμένη, εἶναι ὑποχρεωτικὸν μάθημα ἐν τοῖς δημοσίοις σχολείοις⁽¹⁾.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι μόνη ἡ Γαλλικὴ δημοκρατία ἐξέδωκε τῇ 28 Μαρτίου 1882 τὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ Γερουσίας ψηφισθέντα νόμον περὶ σχολείων (loi scolaire) καθ' ὃν ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία ἐκβάλλεται ἐξ αὐτῶν καὶ περιορίζεται ἐν τῷ οἴκῳ, ἔνθα οἱ γονεῖς, ἐὰν θέλωσι, μορφοῦσι θρησκευτικῶς τὰ τέκνα αὐτῶν, ἐφ' ᾧ καὶ ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς οἱ μαθηταὶ σχολάζουσιν⁽²⁾ ἀλλ' ὁμως ἔπραξε τοῦτο δι' οὗς κατωτέρω θέλω ἐκθέσει λόγους.

Ἡ Καθολικὴ λοιπὸν Ἐκκλησία καταπολεμεῖται ὑπὸ τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης οὐχὶ ὡς διδάσκουσα τὰς θρησκευτικὰς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς κηρύττουσα τὰς θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, τὰς ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ τῶν Παπῶν τοῦ Μεσαίωτος μορφωθείσας, ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι ὑπὸ Πάπα Πίου τοῦ Θ'. κυρίως ὑποστηρικθείσας,

lib. I. cap. XI. Montesquieu esprit des lois liv. XXIV. chap. XIV. Benjamin Constant. de la Religion t. I. pag. 89.

(1) Ὅρα Verhandlungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrathes ἔτος 1883. VIII. Band. 703 Wien.

(2) Ὅρα τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως (Journal officiel) ὑπὸ χρονολογίαν 29 Μαρτίου 1882, ἔνθα ὁ περὶ τῶν σχολείων νόμος ἐδημοσιεύθη.

ἐξαπλωθείσας καὶ τέλος τῆ 6/18 Ἰουλίου 1870 ἀνακηρυχθείσας ἐν τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ ὡς δόγματα πίστεως καὶ ἠθικῆς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καταπολεμεῖται συστηματικῶς ὡς ἐστερνιασμένη δόγματα ἄρδην ἀνατρέποντα τὰς νεωτέρας νομοθεσίας τῶν ἐσπερίων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ὅθεν πρὸς κατανόησιν τῆς διαμάχης καὶ τοῦ πολέμου τούτου δεῖον νὰ ἐξετασθῶσι·

I.

Τίνες αἱ θεοκρατικαὶ ἀρχαὶ περὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους καὶ πῶς ἐμορφώθησαν ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ Παπῶν τοῦ Μεσαίωτος ;

II.

Πῶς αἱ θεοκρατικαὶ αὗται ἀρχαὶ ἐπεστηρίχθησαν καὶ ἐξηπλώθησαν ὑπὸ Πάπα Πίου τοῦ Θ'. ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι ;

III.

Πῶς αἱ θεοκρατικαὶ αὗται ἀρχαὶ ἀνεκηρύχθησαν τῆ 6/18 Ἰουλίου ἐν τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τοῦ Βατικανοῦ ὡς δόγματα πίστεως καὶ ἠθικῆς ;

I.

Τίνες αἱ θεοκρατικαὶ ἀρχαὶ περὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους καὶ πῶς ἐμορφώθησαν ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ Παπῶν τοῦ Μεσαίωτος ;

Κατὰ ψευδεπίγραφα βιβλία, ἅπερ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὡς ἱεράν παρακαταθήκην διαφυλάττει, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ὀρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡγεμὼν καὶ πρῶτος τῶν Ἀποστόλων, βράχος καὶ θεμέλιος πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν, προστάτης καὶ κηδεμὼν αὐτῶν ἐπορεύθη ἔχων πάντα ταῦτα τὰ πρωτεία εἰς Ῥώμην, ἧς τὴν πρώτην χριστιανικὴν κοινότητα ἱδρυσεν καὶ πρῶτος ἐπίσκοπος ἐγένετο. Ὅτε δ' ἔμελλεν ν' ἀποθάνῃ, ἐγερθεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνελεύσεως τῶν ἀδελφῶν τῆς κοινότητος ταύτης ἐχειροτόνησε τὸν διάδοχον, ᾧ καὶ τὴν Καθέδραν αὐτοῦ κατέλιπε· διὸ ὁ Πάπας εἶναι ἄμεσος μὲν διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἔμμε-

σος δὲ τοῦ θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπομένως θεῖον δικαίον (divino jure) τεταγμένον ἀρχῶν καὶ φρουρὸς πάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Τούτω ὡς διαδόχῳ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς προκαθεζομένῳ τῆς ἀληθείας, ὡς ἀλάθητῳ, πρέπει νὰ πείθωνται πάντες, βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνες, ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ καὶ καθόλου οἱ λαοί, εἰδότες ὅτι ὁ θέλων νὰ δυσαρестῇ καὶ λυπῇ αὐτὸν δὲν εἶναι ὀπαδὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐ τὴν Καθέδραν κατέχει, καθὼς πρέπει νὰ πείθωνται πάντες καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης, ἐν ἣ ἡ πίστις διασώζεται καθαρὰ καὶ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ παντὸς σπύλου πλάνης. (1) Οὕτω δὲ ὁ Πάπας εἶναι ὁ ἀνώτατος νομοθέτης καὶ δικαστὴς πάντων καὶ ἡ θέλησις αὐτοῦ εἶναι ὁ γνώμων καὶ ὁ κανὼν τῆς πίστεως καὶ τῶν πράξεων αὐτῶν κατὰ τὸ γνωστὸν Ῥωμαϊκὸν ἀξίωμα «sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.»

Κατὰ τὰ ψευδεπίγραφα λοιπὸν ταῦτα βιβλία ἐμορφώθησαν ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ Παπῶν τοῦ Μεσαίωνος ἀρχαί, καθ' ἃς ὁ Πάπας ἔλαβεν ἐκ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν νὰ κρατῇ οὐ μόνον τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ τοῦ Κράτους· διὸ αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐκλήθησαν Θεοκρατικαί.

Κατὰ τὰς μορφωθείσας θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Ἐκκλησίας ὁ Πάπας εἶναι ἀλάθητος διδάσκαλος, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ἀνώτατος δικαστὴς τῆς Ἐκκλησίας δυνάμενος τοὺς πάντας νὰ δικάζῃ, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς νὰ δικάζεται. Πρῶτος κατὰ σύστημα ἐπραγματεύσατο ταῦτα ὁ κατὰ τὸν II' αἰῶνα ἀκμάσας Καθολικὸς θεολόγος Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης, ἰσχυρισάμενος ἐν τῷ μεγάλῳ αὐτοῦ ἔργῳ Summa, ὅτι ἔξεστι τῷ Πάπα, ὡς τῇ κεφαλῇ τῆς ὅλης ἐκκλησίας, νὰ συντάσῃ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως (fidei symbolum ordinare) (2) καὶ ν' ἀποφαίνεται περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας (3)

(1) Ὅρα ἡμετέραν διατριβὴν ἀπερὶ μυθώδους πορείας τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου εἰς Ῥώμην» σελ. 8. σημ. 1. σελ. 33. 34. σημ. 1.—Decret. Pseud.—Isid. ep. Lucii ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Hinschius p. 179. cf. 206.

(2) Θωμᾶ Ἀκυνάτου Summa 2, 2, q. 1, art. 10.

(3) Αὐτόθι, q. 11, art. 2.

καὶ ὅτι ἀνήκει αὐτῷ ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ plenitudo potestatis.⁽¹⁾ Ἐν ἄλλῳ δὲ ἔργῳ αὐτοῦ contra errores Graecorum πραγματεύεται ταῦτα δριμύτερον.

Διαπρύσιτοι κήρυκες τῶν διδασκαλιῶν Θωμᾶ τοῦ Ἀκυνάτου ἐγένοντο οἱ Ἰησουῖται. Οὕτω δὲ ὁ ἀρχηγὸς (General) τῶν Ἰησουϊτῶν Lainez ἐν τῇ περιφήμῳ ὁμιλίᾳ, ἣν κατὰ τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1562 ἀπήγγειλεν ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Τριδέντου εἶπεν· «ὅτι ἅπαντα ἡ δικαιοδοσία (jurisdictio) ἐδόθη ἐντελῶς τῷ Πάπᾳ καὶ οὐδεὶς οὐδὲν ἐλάχιστον μέρος αὐτῆς κατεῖχεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μὴ παραληφθὲν ἐξ αὐτοῦ. Ἡ Ἐκκλησία οὔτε ἐμόρφωσεν ἑαυτήν, οὔτε ἐμόρφωσε τὸ ἑαυτῆς πολίτευμα, ἀλλ' ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἡγεμόνος καὶ μονάρχου αὐτῆς, λαβοῦσα παρ' αὐτοῦ νόμους, ὅπως κυβερνᾶται· διὸ ἐγεννήθη ἐν τῇ δουλείᾳ ἄνευ ἐλευθερίας, δυνάμεως καὶ δικαιοδοσίας καὶ τελέως ὑπετάχθη. Ἐφ' ἔσον χρόνον ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν κατ' ἀπόλυτον καὶ μοναρχικὸν πολίτευμα καὶ ὅτε ἠτοιμάσθη νὰ καταλίπη τὸν κόσμον ἐξελέξατο ὡς τοποτηρητὰς αὐτοῦ τὸν Ἅγιον Πέτρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, οὓς διέταξε νὰ κυβερνῶσι κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ πολιτεύματος, καθ' ὃν καὶ αὐτὸς ἐκυβέρνησε, δοὺς αὐτοῖς πλήρη καὶ τελείαν ἐξουσίαν καὶ δικαιοδοσίαν καὶ ὑποτάξας αὐτοῖς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς αὐτῷ τῷ ἰδίῳ ἦν ὑποτεταγμένη. Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγχειρίσας μόνῳ τῷ Πέτρῳ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν καὶ ἐπομένως τὴν ἐξουσίαν νὰ εἰσάγῃ εἰς αὐτὴν καὶ νὰ ἐξάγῃ ἐξ αὐτῆς ὃν τινα θέλει, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν δικαιοδοσίαν (jurisdictio) καὶ εἰπὼν αὐτῷ μόνῳ τὸ Βόσκε, τουτέστι ὁδήγησον τὰ πρόβατά μου, ζῶα οὐδὲν λογικὸν καὶ οὐδεμίαν ἔχοντα μετοχὴν τῆς ἰδίας κυβερνήσεως αὐτῶν. Καθὼς ἕκαστος πιστὸς οὐδεμίαν εἶχεν ἐλάχιστην δύναμιν καὶ δικαιοδοσίαν, ὅτε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκυβέρνησε τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὤφειλε τελέως καὶ ἀπολύτως νὰ πείθεται αὐτῷ, οὕτω τὸ αὐτὸ ἔπρεπε νὰ διαμένῃ καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας.

(1) Αὐτόθι 3, q. 72, art. 11.

Ὁ Χριστὸς εἰπὼν μόνῳ τῷ Πέτρῳ στήριζον τοὺς ἀδελφούς σου ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ προνόμιον τοῦ Ἀλαθῆτου, μέλλοντι νὰ κρίνη περὶ πίστεως, ἡθῶν καὶ ὅλης τῆς θρησκείας καὶ ὑπεχρέωσε τὴν Ἐκκλησίαν ν' ἀκούῃ τὰς κρίσεις τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς αὐτὰς σταθερῶς. Διότι αὐτὸς εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἡ πέτρα, ἐφ' ἧς ἡ Ἐκκλησία τεθεμελίωται. Μόνος ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὐχὶ δὲ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, οἵτινες ὄφειλον ὑπὸ τοῦ Πέτρου νὰ χειροτονηθῶσι καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου νὰ παραλάβωσι τὴν δικαιοδοσίαν (jurisdictio). Σύνοδος καλεῖται καὶ ἰσχύει ὡς Οἰκουμενικὴ τότε, ὅταν ὑπὸ τοῦ Πάπα ὡς τοιαύτη χαρακτηρίζηται. Ὁ Πάπας παριστάμενος ἐν τῇ Συνόδῳ κρίνει αὐτὸς μόνος, ἡ δὲ Σύνοδος ὀφείλει τυφλῶς νὰ ἐπιδοκιμάζῃ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, τουτέστι ν' ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ τύπου *sacro approbante Concilio* ὄντος ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐν χρήσει.⁽¹⁾ Ἐπίσης καὶ ὁ καθολικὸς θεολόγος Βελλαρμίνος λέγει «*Summus pontifex simpliciter et absolute est supra Ecclesiam universam et supra Concilium generale, ita ut nullum in terris supra se iudicium agnoscant.*»⁽²⁾

Τοιαῦται λοιπὸν εἰσι διὰ βραχέων αἱ μορφωθείσαι θεοκρατικαὶ περὶ Ἐκκλησίας ἀρχαὶ τοῦ Μεσαίωνος.

Κατὰ δὲ τὰς μορφωθείσας θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Κράτους ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὡς ἰδρυθεῖσα ἀμέσως μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἐμμέσως δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων καὶ τοῦ κυρίου τῶν κυρίων εἶναι Θεοκρατικὸν Κράτος διὸ ὡς τοιοῦτο πρέπει νὰ θεωρῆται οὐ μόνον ἀνεξάρτητον τῶν ἄλλων Κρατῶν, ἀλλὰ καὶ ἄρχον καὶ δεσπότην αὐτῶν. Πάντα τὰ Κράτη ὀφείλουσι νὰ πείθωνται αὐτῷ, ὡς καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τῷ Χριστῷ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τῷ το-

(1) Sarpi, Storia del Concilio di Trento lib. VII. XX.

(2) Βελλαρμίνος de conciliorum autoritate c. 17.

ποτηρητῇ καὶ ἀντιπροσώπῳ αὐτοῦ Πάπα, ὅστις ἐξ αὐτοῦ παρέλαβε τὴν ἐξουσίαν ν' ἀνοίγῃ ἢ νὰ κλείῃ τὰς πύλας τοῦ Οὐρανοῦ ἤτοι νὰ ὑποστηρίξῃ ἢ νὰ κολαΐξῃ τοὺς θέλοντας ν' ἀντιστρατεύωνται πρὸς τὰς ἀλαθῆτους ἀποφάσεις αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἐννοεῖται ἡ κοσμικὴ ἐξουσία τοῦ Πάπα.

Πρῶτος ὁ τὰς διδασκαλίας περὶ τῆς ὑπακοῆς τῶν λοιπῶν κοσμικῶν κρατῶν εἰς τὸ Θεοκρατικὸν Κράτος καὶ περὶ τῆς τιμωρίας καὶ ἀποβολῆς τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων, καταφρονούντων αὐτοῦ, διδάξας καὶ πραγματοποιήσας εἶναι ὁ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀκμάσας Πάπας Γρηγόριος ὁ Ζ'. στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἐκ τῶν ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων εἰλημμένης εἰδήσεως, καθ' ἣν ὁ Πάπας Ἰούλιος (περὶ τὸ 338) ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι «ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔχει μοναδικὸν προνόμιον ἤτοι τὴν ἐξουσίαν νὰ κλείῃ ἢ ν' ἀνοίγῃ τὰς πύλας τοῦ Οὐρανοῦ ὅτινι θέλει.» ⁽¹⁾ Πρὸς παράστασιν δὲ τῆς ἐξαρτήσεως τῶν κοσμικῶν κρατῶν ἐκ τοῦ θεοκρατικοῦ κράτους παρέβαλεν ὁ διαβόητος οὗτος Πάπας τὴν μὲν ἱερατικὴν ἐξουσίαν πρὸς τὸν ἥλιον, τὴν δὲ κοσμικὴν πρὸς τὴν σελήνην, τὴν δεχομένην τὸ φῶς αὐτῆς ἐκ τοῦ ἡλίου. ⁽²⁾ Πᾶς βασιλεὺς καὶ πᾶς μονάρχης ὄφειλε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν ἱερατικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα· ἄλλως δὲ ἀφωρίζετο καὶ ἐξέπιπτε τοῦ θρόνου, ὅπερ ἔπαθεν Ἐρρίκος ὁ Δ' βασιλεὺς τῆς Γερμανίας ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Ζ'. εἰπόντος αὐτῷ «ἐδόθη μοι ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν Οὐρανῷ.» ⁽³⁾ καὶ ἀναγκασθεὶς ἐν καιρῷ χειμῶνος νὰ πορευθῇ εἰς τὸν Πάπαν διατρίβοντα τότε ἐν τῇ ἐπαύλει Canossa τῆς Ἰταλίας καὶ περιβεβλημένος τὸ ἔνδυμα τῆς μετανοίας καὶ γυμνὸς τοὺς πόδας νὰ ζητῇ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ.

Ὅμοιος Γρηγορίῳ τῷ Ζ' κατὰ τὰ φρονήματα ἐγένετο μετὰ ταῦτα Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. ὅστις θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν ἐξάρτησιν

(1) Decret. Pseud-Isid. ed. Hinschius p. 464.

(2) Gregor. VII. Registr. I. VII. ep. 25, παρὰ Jaffé, monumenta Gregoriana p. 419.

(3) Ὅρα τὸν τύπον τοῦ ἀφορισμοῦ παρὰ Mansi XX 467.

τοῦ κοσμικοῦ κράτους ἐκ τοῦ θεοκρατικοῦ ἐδίδαξε τὰ αὐτὰ τῷ Γρηγορίῳ εἰπὼν· ὅτι αὖς ὁ Θεὸς τοῦ σύμπαντος ἐποίησε τοὺς δύο φωστῆρας τοὺς μεγάλους, τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῷ στερεώματι τοῦ Οὐρανοῦ, ὥστε ἄρχειν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, οὕτω καὶ ἐν τῷ στερεώματι τῆς Ἐκκλησίας, ἣτις καὶ οὐρανὸς καλεῖται, ἔθετο δύο μεγάλα ἀξιώματα, ὥστε ἄρχειν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, ἤτοι τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ποντίφηκος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Βασιλέως. Ἄλλ' ὡς ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς αὐτῆς ἐκ τοῦ ἡλίου, οὕτω καὶ ἡ βασιλικὴ δύναμις λαμβάνει τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀξιώματος αὐτῆς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ποντίφηκος.» (1)

Εἶτα Πάπας Βονιφάτιος ὁ Η΄. κηρύττων τὴν ἀπόλυτον ὑποταγὴν τοῦ Κράτους ὑπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος οὐ μόνον τὴν πνευματικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν κοσμικὴν μάχαιραν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἅς ὁ διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ὁ Ῥωμαῖος Ποντίφηξ ἐκληρονόμησε· διὰ τοῦτο πᾶν δημιουργημα, ὅπως σωθῆ, ὀφείλει νὰ ὑποτάσσεται αὐτῷ. Ἴδου τί λέγει οὗτος ὁ Πάπας ἐν τῇ περιφήμῳ Βούλλᾳ αὐτοῦ *Unam sanctam*: «Ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Πέτρου δύο ὑπάρχουσι μάχαιραι, ἡ πνευματικὴ καὶ ἡ κοσμικὴ, ὡς διδάσκει ἡμᾶς τὸ Εὐαγγέλιον· διότι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους εἰπόντας: ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο: ὁ Κύριος δὲν ἀπεκρίνατο, ὅτι εἶναι πολύ, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἱκανόν. () Βεβαίως ὁ τὴν κοσμικὴν μάχαιραν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Πέτρου ἀρνούμενος κακῶς ἐννοεῖ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: ἀπόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. (3) Ἀμφότεραι οὖν αἱ μάχαιραι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πνευματικὴ δηλαδὴ καὶ ἡ κοσμικὴ μάχαιρα· ἀλλὰ ταύτης μὲν χρῆσις πρέπει νὰ γίνηται ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας, ἐκείνης δὲ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ταύτης μὲν διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως, ἐκείνης δὲ διὰ τῆς χειρὸς τῶν βασιλέων καὶ στρατιωτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ νεῦμα καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ

(1) Innocent. III. l. I. ep. 401. (2) Λουκ. ΚΒ΄. 38.

(3) Ματθ. ΚΓ΄. 52.

ιερέως. Πρέπει δὲ ἢ μία μάχαιρα νὰ ὑποταχθῇ ὑπὸ τὴν ἑτέραν καὶ ἢ κοσμικὴ ἐξουσία ὑπὸ τὴν πνευματικὴν· διότι, ὅταν ὁ Ἀπόστολος λέγῃ: οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰμὴ ἀπὸ Θεοῦ· αἱ δὲ οὐσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσι:(¹) οὐδεμία τάξις ἤθελεν ὑπάρχει, ἐὰν ἡ μία μάχαιρα δὲν ὑπετάσσετο ὑπὸ τὴν ἑτέραν καὶ ἢ κατώτερα δὲν ὑψουτο διὰ τῆς ἄλλης· διότι κατὰ τὸν μακάριον Διονύσιον νόμος τῆς θεότητος εἶναι, τὰ κατώτατα ν' ἀνάγωνται εἰς τὰ ὑψίστα διὰ τῶν μέσων. Κατὰ τὴν τάξιν λοιπὸν τοῦ σύμπαντος οὐχὶ πάντα ἴσα καὶ ἄμεσά εἰσιν, ἀλλὰ τὰ κατώτατα διὰ τῶν μέσων, τὰ ταπεινότερα διὰ τῶν ὑπερτέρων εἰς τάξιν φέρονται. Ὅτι δὲ ἡ πνευματικὴ ἐξουσία ὑπερέχει πάσης ἐπιγείου κατὰ τε τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν εὐγένειαν ὀφείλομεν τόσῳ μᾶλλον σαφῶς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅσῳ τὰ πνευματικὰ ὑπερέχουσι τῶν κοσμικῶν. Τοῦτο βλέπομεν φανερώς καὶ ἐκ τῆς πληρωμῆς τῆς δεκάτης καὶ ἐκ τῆς εὐλογίας καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ ἐκ τῆς λήψεως αὐτῆς τῆς ἐξουσίας καὶ ἐκ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν τῶν πραγμάτων· διότι, ὡς ἡ ἀλήθεια μαρτυρεῖ, ἡ πνευματικὴ ἐξουσία δύναται νὰ ἐγκαταστήσῃ καὶ κρίνῃ τὴν κοσμικὴν, ἐὰν αὕτη δὲν ἤθελεν εἶναι ἀγαθὴ. Οὕτως ἐπιβεβαιούται ἡ περὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας πρόρρησις τοῦ Ἱερεμίου: Ἴδου καθέστακά σε σήμερον ἐπὶ ἔθνη καὶ βασιλείας κτλ.» (²) Διὰ τοῦτο ὅταν ἡ ἐπίγειος ἐξουσία ἐκτραπῇ τῆς εὐθείας ὁδοῦ κριθήσεται ὑπὸ τῆς πνευματικῆς· ἀλλ' ὅταν ἡ ἐλάσσων πνευματικὴ ἐξουσία ἐκτραπῇ κριθήσεται ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου αὐτῆς· ἀλλ' ὅταν ἡ ἀνωτάτη παρεκκλίνῃ δικασθήσεται ὑπὸ μόνου τοῦ Θεοῦ καὶ οὐχὶ ὑπ' ἀνθρώπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀποστόλου: ὁ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. : (³) Αὕτη δὲ ἡ ἐξουσία, καίπερ δοθεῖσα ἐνὶ ἀνθρώπῳ καὶ ἀσκουμένη ὑφ' ἐνὸς ἀνθρώπου, εἶναι οὐχὶ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ μᾶλλον θεία ἐξουσία, διὰ τοῦ θείου στόματος χορηγηθεῖσα

(¹) Ῥωμ. ΙΓ'. 1.

(²) Ἱερεμίου Α', 10.

(³) Α'. Κορινθ. Β'. 15.

καὶ βεβαιωθείσα τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, ὃν ἡ πέτρα ὡμολόγησεν, ἐπειδὴ ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ τῷ Πέτρῳ : ὁ ἐάν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς κτλ. : (1) Ὅστις λοιπὸν ἀντιτίθεται εἰς ταύτην τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ταχθεῖσαν ἐξουσίαν καταπολεμεῖ τὴν τάξιν τοῦ Θεοῦ, ἐάν δὲν φαντάζεται, ὡς οἱ Μανιχαῖοι, ὅτι δύο ὑπάρχουσιν ἀρχαί, ὅπερ ὡς ψευδὲς καὶ αἰρετικὸν κηρύττομεν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μωϋσέως ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν οὐχὶ ἐν ἀρχαῖς, ἀλλ' ἐν ἀρχῇ. Καὶ οὕτω κηρύττομεν, λέγομεν καὶ ὀρίζομεν, ὅτι πρὸς σωτηρίαν ἐκάστου δημιουργήματος πάντως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑποτάσσῃται τῷ Ῥωμαίῳ Ποντίφηκι.» (2)

Ὅπως δὲ παραστήσωσι τὴν ὑποταγὴν τῆς κοσμικῆς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν οἱ Καθολικοὶ θεολόγοι τοῦ Μεσαίωνος ἐδίδασκον τὴν παραβολὴν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Τοιοῦτοτρόπως Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης ἐδίδαξε κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὅτι «ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ὑπέκει τῇ πνευματικῇ ὡς τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ.» (3) Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐπανελήφθη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Βελλαρμίνου παραβαλόντος τὴν μὲν κοσμικὴν πρὸς τὸ σῶμα, τὴν δὲ πνευματικὴν ἐξουσίαν πρὸς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων. Κατ' αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία ἀσχεῖ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ Κράτους, ἢ ἡ ψυχὴ ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἡ πνευματικὴ ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθήκον νὰ κρατῇ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, παρεχούσης βλάβας εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς θρησκείας. Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Πάπας συνεχῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Κράτους· ἀλλ' ἂν νόμος τις εἶναι ἀναγκαῖος εἰς τὴν σωτηρίαν τῶ ψυχῶν καὶ ὁ

(1) Ματθ. Ις'. 19.

(2) Bonif. extrav. comm. l. I. tit. VIII. de majoritate et obedientia c. 1.

(3) Θωμᾶς ὁ Ἀκυνάτης λέγει «Potestas secularis subditur spirituali sicut corpus animae» παρὰ Ranke «die römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten» 2. Band. σελ. 123. 3.

Ἡγεμῶν ἀρνεῖται νὰ δημοσιεύσῃ αὐτὸν καὶ ἂν νόμος τις εἶναι βλαβερὸς εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ ὁ Ἡγεμῶν ἰσχυρογνωμόνως τηρεῖ αὐτὸν, ὁ Πάπας δικαιουται πάντως τὸν μὲν νὰ δημοσιεύσῃ, τὸν δὲ ν' ἀκυρώσῃ. Δὲν ἐπιβάλλει ἡ ψυχὴ αὐτῷ τῷ σώματι τὸν θάνατον ἐν ἀνάγκῃ; Κανονικῶς ὁ Πάπας δὲν δύναται βεβαίως ν' ἀποβάλλῃ Ἡγεμόνα· ἀλλ' ἂν τοῦτο ὤφειλε νὰ ᾔηται ἀναγκάτων εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν κέκτηται τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς αὐτὴν νὰ παραδίδῃ εἰς τὸν ἕτερον Ἡγεμόνα. (1)

Καθόλου δ' εἰπεῖν· κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Καθολικῶν θεολόγων καὶ Παπῶν τοῦ Μεσαίωνος μορφωθείσας θεοκρατικὰς ἀρχὰς περὶ Ἐκκλησίας καὶ Κράτους οἱ ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, οἱ ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς καὶ πάντες οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ ὀφείλουσι νὰ πιστεύωσιν εἰς τὸν Πάπαν ὡς εἰς μυστήριον θείῳ δικαίῳ (divino jure) ἐπὶ τῆς γῆς διαταχθέν, αἰώνιον καὶ ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ πηγάζον, ὡς πιστεύουσιν εἰς τὸ βάπτισμα καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια. (2)

Οἱ δὲ πολέμιοι τῶν θεοκρατικῶν ἀρχῶν τοῦ Μεσαίωνος καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων κατεδιώκοντο καὶ κατεδικάζοντο ν' ἀποθάνωσι τὸν ἐν τοῖς δεσποτηρίοις θάνατον, διότι, ἐὰν ἡ τοιαύτη ἐλευθερία ἐκράτει, μέγας ἐπέκειτο φόβος, μήπως ὁ Πάπας καὶ ἡ ὑπὸ τὸ ἄρμα αὐτοῦ συρομένη Καθολικὴ Ἐκκλησία παύσωνται νὰ κατέχωσι πάντα τὰ ἀξιώματα καὶ πάσας τὰς τιμὰς καὶ νὰ νέμωνται τὰ πάντα ἐν πολυτελείᾳ βίου. Ὅτε ὁμως ἤλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἐξεβράβη ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ ἔτους 1789, αἱ ἀπόλυτοι καὶ δεσποτικαὶ θεοκρατικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Μεσαίωνος κατέπιπτον πτώσιν μεγίστην, διότι πανταχοῦ τῆς Δύσεως ὑγιέστεραι ἀνεφυτεύοντο ἀρχαί, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος πάντων τῶν ἀνθρώπων ἐνώπιον τοῦ Νόμου, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως, τῆς

(1) Παρὰ Ranke αὐτόθι.

(2) Ὅρα τὴν ὁμιλίαν τοῦ Lainez, ἀρχηγοῦ τῶν Ἰησουϊτῶν, παρὰ Sarpi αὐτόθι.

ἐλευθερίας τῆς θρησκείας καὶ λατρείας, τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, φιλελεύθεροι ἀρχαὶ νέου πολιτισμοῦ, ἐφ' ὧν πάντα σχεδὸν τὰ νῦν Κράτη τῆς Εὐρώπης ἐδράζονται. Αἱ ἀρχαὶ τὸ μὲν αἰ θεοκρατικαὶ τὸ δὲ αἰ φιλελεύθεροι ζῶσαι καὶ κινούμεναι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδάφους ἔμελλον θάπτον ἢ βράδιον νὰ συγκρουσθῶσιν ὡς ὄλως διάφοροι καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντιστρατευόμεναι. Ἡ σύγκρουσις καὶ ἡ διαμάχη μεταξὺ ἐκατέρων τῶν ἀρχῶν ὑπῆρξε τελεία, ὅτε πάπας Πίος ὁ Θ΄ διενόηθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι τὰς θεοκρατικὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαίωonos οὐ μόνον νὰ ὑποστηρίξη καὶ ἐξαπλώσῃ, δι' ὧν εἶχε μέσων, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνακηρύξῃ ὡς δόγματα πίστεως καὶ ἠθικῆς.

(ἀκολουθεῖ)

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ.

1. Πλάτ. Γοργίας 16.

Πῶλος. Τί δαί, ὦ Σώκρατες; οὕτω καὶ σὺ περὶ τῆς ῥητορικῆς δοξάζεις ὡσπερ νῦν λέγεις; ἢ οἶει, ὅτι Γοργίας ἠσχύνθη σοι μὴ προσομολογήσαι τὸν ῥητορικὸν ἄνδρα μὴ οὐχὶ καὶ τὰ δίκαια εἰδέναι καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἐὰν μὴ ἔλθῃ ταῦτα εἰδὼς παρ' αὐτόν, αὐτὸς διδάξῃν, ἔπειτα ἐκ ταύτης ἴσως τῆς ὁμολογίας ἐναντίον τι συνέβῃ ἐν τοῖς λόγοις;

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τὸ συνέβη οἱ πλείονες τῶν ἐρμηνευτῶν ἐξαρτῶσιν ἀπὸ τοῦ οἶει λέγοντες ὅτι κανονικῶς ἔπρεπε νὰ τεθῇ κατ' ἀπαρέμφατον· ἐπειδὴ ὁμοῦ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτην δὲν δικαιολογεῖται ἀποχρώντως ἡ ὑπαρξίς τοῦ ἔπειτα, ὁ δὲ Πῶλος παρίσταται ἀρνούμενος, ὅτι ὁ διδάσκαλός του Γοργίας περιέπεσεν εἰς ἀντίφασιν, ὅπερ μετὰ τὰ ἐν κεφ. 15 ἄτοπον, νομίζω ὅτι τὸ χωρίον ἄλλως πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ. Κατ' ἐμὴν γνώμην πρέπει νὰ νοηθῇ ἐκ τῶν προηγουμένων τὸ οὕτω εἰς τὸ οἶει, τὸ δὲ συνέβη δὲν κεῖται ἀντὶ ἀπαρεμφάτου, ἀλλ' εἶνε πρότασις αἰτιολογικὴ συνδεομένη διὰ τοῦ ἔπειτα τῇ προηγουμένῃ, ὅτι ἠσχύνθη,